

Югозападен университет “Неофит Рилски”
Филологически факултет
Катедра по български език

Соня Андонова Божанина

**ЕЛИЗИЯТА В СЪВРЕМЕННАТА БЪЛГАРСКА
МЕДИЙНА РЕЧ**

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертация за присъждане
на научната и образователна степен
„доктор“**

**Професионално направление: 2.1. Филология
Научна специалност: Български език**

Научен ръководител: Доц. д-р Гургана Падарева-Илиева

Благоевград, 2021

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Увод.....	4
А) Актуалност и научна обосновааност на темата.....	4
Б) Обект на научното изследване.....	5
В) Цел на научното изследване.....	5
Г) Задачи на научното изследване.....	6
Д) Методология.....	8
I. Глава Първа. Елизия. Изследвания на елизията в българския и други езици. Елизията в контекста на принципа за икономия в речта.....	12
1.1. Фонетичното явление елизия. Изследвания върху българския и други езици.....	12
1.1.1. Фонетичното явление елизия.....	12
1.1.2. Изследвания на елизията в българския език.....	14
1.1.3. Наблюдения върху елизията в други езици.....	29
1.2. Принципът за речева икономия и проявите на елизия.....	34
1.2.1. Принципът за речева икономия.....	34
1.2.2. Реализация на елизия и принципът за речева икономия.....	41
1.2.3. Темп на речта и елизия.....	42
II. Глава Втора. Емпирично изследване.....	48
2.0. Пилотно изследване.....	48
2.1. Емпиричен материал.....	52
2.2.Изследване на проявите на елизия в медийната реч.....	55
2.2.1. Изследване на елизията в речта на медийни и немедийни лица.....	55
2.2.2. Изследване на елизията в различни медийни жанрове.....	61
2.2.3. Изследване на елизията по отношение на позицията в думата.....	67
2.2.4. Изследване на елизията по отношение на позицията на съкратената сричка в думата.....	73

2.2.5. Изследване на елизията по отношение на сричковата структура и вида на сричката.....	82
2.2.6. Изследване на елизията по отношение на ударението.....	102
2.2.7. Изследване на елизията по отношение на изпадналите звукове.....	111
2.2.8. Изследване на елизията по отношение на речевия темп.....	127
2.2.8.1. Среден темп на българската реч в медиите.....	129
2.2.8.2. Реализация на елизия при различен речеви темп.....	132
Заключение.....	137
Анализ на резултатите.....	140
Използвана литература.....	143
Приложение	

УВОД

В последните години медийната реч често е изследователски обект на различни проучвания в областта на езикознанието. Научното изследване в рамките на този дисертационен труд, макар и съсредоточено върху конкретен въпрос от фонетичен характер, също е проведено въз основа на медийна реч неслучайно. Медийната реч е подходящ обект на изследване с цел да се проследят някои тенденции в съвременната българската реч изобщо. Особено такива прояви, които дотолкова са се затвърдили, поради една или друга причина, в речевата практика на говорещите български език, че дори и да е наличен стремеж към спазване на книжовно-правоговорните норми в медиен контекст, пак биха могли да се окачествят като обичайна черта. Точно такава явление е елизията. Тя, разбира се, не е ново явление в речта, но в последните години се забелязва една усилена употреба на думи с елизия дори и в медийната реч, като визираме не само нормативните изпадания, описани в нашите граматики, а преди всичко ненормативни елизии. В българската лингвистична литература има немалко публикации, в които се споменават случаи с елизия, наред с други фонетични явления и звукови промени, а така също са налични и единични изследвания, които са посветени на елизията, обаче липсва едно задълбочено проучване на това фонетично явление, особено на неговото отношение към други фонетични фактори в опит да се изясни причината за реализацията му в речта именно в момент на висока фреквентност.

Обект на научното изследване

Обект на изследването е една от най-често срещаните фонетични промени в съвременната българска реч – елизията. Освен че е явление с висока фреквентност, тя е интересна от гледна точка на възможната ѝ обвързаност с редица речеви фактори – ударение, темп, категория на изпадналия звуков сегмент, сричкова структура и други, както и с принципа за икономия в речта.

Цел на научното изследване

Целта на дисертационния труд е да изследва и анализира проявите на елизия в съвременната българска медийна реч. Явлението се разглежда на фонетично равнище в рамките на думата, а идеята е да се проучи зависимостта на елизията от различни фонетични фактори – категория на изпадналия звуков сегмент, позиция в думата, сричкова структура, словното ударение и темпа на речта, както и връзката ѝ с принципа за икономия в речта.

Тъй като проучването е въз основа на медийна реч, дисертацията разглежда и анализира и зависимостта на елизията от медийните жанрове, вида на речта – подготвена и неподготвена, а така също и отношението ѝ към различните типове комуникатори в медиите.

Целта е да се провери какво е отношението на елизията към избрани фактори и има ли фактор, който да „провокира“ елизията в най-голяма степен.

Задачи на научното изследване

За да се проучи елизията в медийната реч и за да се реализира поставената цел, този дисертационен труд провежда фреквентно изследване на елизията по отношение на следните фактори:

- Позицията на изпадналия звуков сегмент в думата
- Структурата на сричката и позицията на сричката с реализирана елизия в думата
- Категорията на изпадналия звук – гласна или съгласна
- Словното ударение
- Темпа на речта (скоростта на речепродуциране)
- Медийните жанрове
- Медийните комуникатори

Така, за да изпълни поставената цел, изследването си поставя следните по-конкретни задачи:

✓ Да изследва коя е позицията в думата, в която най-често се реализира елизия.

✓ Да установи каква е структурата на сричките, в които най-често се реализира елизия и позицията им в думата.

✓ Да установи фреквентността на елизията по отношение на категорията на изпадналия звук сегмент – гласна или съгласна.

✓ Да изследва зависимостта на елизията от словното ударение и фреквентността ѝ в ударени и неударени срички.

✓ Да изследва зависимостта на елизията от темпа на речта. Това включва установяване на средната скорост на речепродуциране в медийната реч, след което - изследване на зависимостта на елизията от скоростта на речта.

✓ Да установи честотата на прояви на елизия по отношение на медийните жанрове. Изследва проявите на елизия в две основни групи медийни жанрове с най-обща подялба на жанрове с предварително подготвена реч (новини, репортажи) и жанрове, в които речта е предимно неподготвена предварително (интервюта, лайфстайл предавания, анкети, токшоу предавания).

✓ Да изследва честотата на прояви на елизията по отношение на статуса на медийните комуникатори. Да установи фреквентността на елизията в речта на лицата, работещи в медиите, и в речта на външни за медиите лица.

• Трудът също така си поставя задача да анализира елизията, като поставя въпроса дали тя може да бъде разглеждана единствено като проява на речево-езиковата икономия, или има и друг мотив за проявата ѝ в речта.

Методология

Дисертационният труд представлява *емпирично изследване на елизията въз основа на езиков материал от медиите – 100 записа на устна медийна реч, всеки от които с продължителност от по две минути – общо 200 минути (33 458 думи)*. Материалът е снет както от национални, така и от регионални медии и от двете електронни средства за масова комуникация – телевизия и радио. Емпиричният материал включва записи на медийни продукции с различен жанр (новини, интервюта, репортажи, лайфстайл предавания, токшоу предавания), реализирани в периода 01.01.2018 г. – 31.01.2020 г. Речта е записана на външен носител лично от докторантката при директното ѝ излъчване или са използвани записи, налични в интернет пространството. Записите са внимателно прослушани и транскрибирани с най-опростения вариант на широка транскрипция, която е напълно достатъчна за представянето на примерите, в които е реализирана елизия. Изборът на този вариант на транскрипция е обосноваван, тъй като е подходящ с оглед на избраните фактори, по отношение на които се изследва елизията. Подобни варианти на транскирибиране са успешно прилагани в редица изследвания по фонетика, диалектология, социолингвистика (Вж. Маринов 2008). Транскрибираните текстове са представени в отделна част на дисертационния труд - *Приложение*.

От текстовете са ексцерпирани думите с елизия, които са подложени, в зависимост от поставените във всяко едно от отделните изследвания в дисертацията цели, на конкретен анализ след предварителна класификация. Всяко едно от емпиричните наблюдения в дисертационния труд, което изследва елизията и колерацията ѝ с конкретен фактор, представя и обосновава избора на емпиричен материал, както и конкретната класификация на ексцерпирания лингвистичен материал, въз основа на която се извършва съответният анализ.

Съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд се състои от *увод, две глави, заключение, анализ на изводите и приложение*. В *Първа глава* в рамките на шест отделни части е представен обзор на научната литература по въпроси, свързани с елизията. Емпиричното изследване е изложено във *Втора глава* на дисертацията, където в осем части се съдържат фреквентните анализи на елизията по отношение на избраните фактори. Изследванията са представени в отделни части, но са свързани, а нерядко и произтичащи едно от друго, тъй като често резултатите от едно изследване провокират провеждането на друго, което пък, от своя страна, дава повече възможности за задълбочено изследване на това явление. Дисертационният труд завършва със *заключение и анализ на постигнатите резултати*. В самостоятелна част *Приложение*, са представени транскрибираните текстове, т.е. емпиричният материал, въз основа на който е проведено изследването.

ГЛАВА ПЪРВА. Фонетичното явление елизия

В езиковедската литература изобщо елизията се схваща като изпадане на гласни или съгласни, както и на цели срички. Специфични са обаче проявите на елизия в различните езици поради различния им фонемен състав, правила за свързване на сегментите в структурата на сричката и думата, фонетични особености. И макар да има и някои общи особености между различните езици, това явление се разглежда за конкретния език.

Ето как е представена елизията като явление в речта в нашата фонетична литература.

В Граматика на съвременния български книжовен език, Том 1. Фонетика елизията е разгледана в рамките на звуковите промени и е представена като такава *звукова промяна*, която води до промяна на звуковете „като цяло“ (ГСБКЕ, Том 1., 1993: 199). *Граматиката* разглежда отделно елизията (изпадане) на гласни и елизията (изпадане) на съгласни в рамките на съчетаемостта, дистрибуцията и звуковите промени на гласните и съгласните. Посочено е също, че „фонетичните промени са резултат от развитието на езика и от непрекъснатия стремеж да се улесни артикулацията на звуковете.“ (ГСБКЕ, Том 1., 1993: 199).

Изпадането на гласни и съгласни във Фонетика на българския книжовен език (Бояджиев, Тилков 1999) е представено в разделите „Правоговор“, „Вмъкване и изпадане на гласни“ и „Непроизносими съгласни“, както и спорадично в някои от следващите дялове, отнасящи се до звукови промени. Авторите споменават явлението като характерно за разговорния стил. Изпадането на неударени гласни според Бояджиев и Тилков е в резултат на стремеж да се опрости изговорът на думата, а стремежът към по-лесен и удобен изговор при струпване на съгласни води до изпадане на една от тях (Бояджиев, Тилков 1999).

Стойко Стойков също разглежда елизията като звукова промяна, при която изпадат отделни звукове от думата. По отношение на гласните той посочва, че обикновено изпадат гласните от неударената сричка, но в непосредствено съседство с ударената (Стойков 1961).

Целта на това кратко въведение в рамките на дисертационния труд бе да покаже как е представена елизията в някои основни източници по българска фонетика, в какъв контекст се разглежда явлението, причините за неговата реализация, използвания терминологичен апарат. По-подробно обаче изследванията, посветени на елизията в българската реч, са представени в следващата част.

Изследвания върху елизията в българския език

Прегледът на българската научна литература по въпроса за фонетичните промени в речта, в това число и медийната, установява, че авторите често обръщат внимание на проявите на елизия. Наблюденията вървят ръка за ръка с най-общи изводи за причините за реализацията на това фонетично явление. Според някои автори на синкопиране се подлагат предимно високочестотните думи (Виденев 1990; ГСБКЕ, Том 1., Фонетика 1998; Стойков 1961), а това е характерно повече за разговорната (устната) реч на всички езици. Причините са от различен характер: чужди и неприсъщи на българската дума вокални съчетания, непознат фонетичен строеж на чуждата дума (ГСБКЕ, Том 1., Фонетика 1998), стремеж към опростяване на труднопроизносими съчетания (ГСБКЕ, Том 1., Фонетика 1998; Тилков, Бояджиев 1977; Падарева 2009; Шишков 2001: 289), без това да води до разрушаване на смисловата и граматичната определеност на морфемите, към които тези съгласни принадлежат (Тилков 1981: 417). Изпускането на звукове, на срички или на по-големи части на думата и речеви цялости според някои автори е резултат на „учленителна леност“ и немарливост към звуковата страна на речта (Кръстев 1983; Бояджиев 1976), а така също като следствие от предпочитанията на говорещите към по-необичайни и експресивни изразни средства (Маринова 1989: 74).

Елизията се оказва рядко изследвано явление вероятно поради честите подобни прояви в речта, но все пак не е описана системно, обикновено се обръща внимание на отделни нейни прояви. Отбелязва се например фонологично съкращаване на прагматичните маркери в разговорната реч (Димитрова, Русева

2015), а също и съкращаване на фонемния състав на частиците (Маринова 1991). Едно по-системно описание на проявите на елизията открива у Радева (Радева 1991).

Освен наблюдения на елизията в говорите и ежедневната градска реч, дисертационният труд представя и изследвания на елизията в медийната реч и публичното говорене (Миланов, Михайлова-Сталянова 2014; Падарева 2009; Холиолчев 1974 и др.), в интернет комуникацията (Кирилова 2001, Тодорова 2015 и др.), а така също и в масовата култура (Миланов 2004).

Като цяло обаче проучванията на елизията в нашата литература в контекста на корелацията ѝ с други речеви фактори са резултат от отделни наблюдения, а по отношение на някои фактори като темпа например, не се базират на емпирично изследване.

Наблюдения върху елизията в други езици

Фонетичното явление елизия често е обект на проучвания и в други езици, като изследванията поемат в няколко посоки. Някои от тях са насочени към проявите на елизия на един звук или един клас звукове (гласни или съгласни), както и на конкретни звукове от определения клас в потока на речта (Kohler 1989; Reyes-Rodríguez 2006; Torreira, Ernestus 2011; García-Ponce 2018; Jaskula 2014; Medubi, Olaniyi 2019). Други изследвания обвързват елизията с морфологията или пък насочват наблюденията си към проявите на елизия в индивидуалната речева практика (Garrara 2006; Garrara 2007; Kim 2016; Seidl 2000). Дисертационният труд представя само отделни изследвания на елизията в различни езици, от които трудно биха могли да се направят определени изводи за причините за проявите на елизията, макар да има податки за това в някои от направените от тях заключения – облекчаване на артикулацията, фонологични процеси, морфологични влияния, скорост на речта, индивидуална речева практика, социолингвистични фактори и т.н.

Принципът за речева икономия и проявите на елизия

Принципът за икономия в речта се разглежда на различни езикови равнища. В българската литература Кръстев е автор на

монографията „Икономията в българския език“, изцяло посветена на принципа за езикова икономия, където авторът разглежда принципа на всички езикови равнища (Кръстев 1981). Откриват се и отделни изследвания, които разглеждат принципа и влиянието му на конкретни равнища – на сегментно (Вътов 1995; Farnetani and Recasens 1999; Михайлов 2018), синтактично (Бонджолова 1989; Георгиева 2011), лексикално (Колковска, Благоева 2012; Зидарова 2008; Кирова 2006), интонационно (Падарева-Илиева 2013).

Търсенето на причините за проявите на елизия в потока на речта безспорно представляват интерес, за да бъде по-добре проучено това явление. Една от най-често изтъкваните причини е облекчаване на артикулацията, т.е. стремежът към улеснение при речепроизводството. Оттук може да се допусне, че елизията е свързана с принципа за икономия в речта и е възможно негово проявление.

Темп на речта и елизия

Нерядко елизията се асоциира и дори обяснява с речевия темп, ведно с принципа за икономия в речта. Тилков и Бояджиев констатират, че звуковете се променят, сливат и изпускат, фонетичната им реализация не е ясна и пълна при по-бърза реч (Тилков, Бояджиев 1977: 193). Кочев, Байчев и Кунев обясняват отбелязаните в речта на информаторите: консонантизиране на редуцираните гласни; изпадане на качествено редуцираните широки и на етимологично тесните гласни; изпадане на консонанти; уподобаванията с наличието на общобългарска произносителна вариантност, която има за основа алегровия (бързия, беглия) фонетичен изказ (Кочев, Байчев, Кунев 1986: 16-21). Бояджиев също констатира, че за алегро изговора са характерни значителни промени и деформации във фонетичния състав на думите (Бояджиев 1976: 494). За Виденов някои зависимости изглеждат очевидни: повишеното темпо е пряко свързано с количествената деформация (синкопирането) на фонетични елементи, но се оказва, че бързото темпо е довело до деформации, които впоследствие са станали нормативни и вече не зависят от забавянето на темпото: думите са със синкопирани

елементи и при спокойна и бавна реч. И все пак според наблюдение на Виденов деформацията е по-висока при повишена скорост на лингвопотока (Виденов 1990). Маринова забелязва също, че по-бързият темп на речта, по-голямата свобода в произношението понякога води до автоматизиране, а понякога граничи и с небрежност. Резултат от това е често наблюдаваната фонетична деформация на частиците и съкращаване на фонемния им състав (Маринова 1991: 68-69). Подобно обвързване на звукови промени с темпа на речта се открива и в изследвания на други езици.

Темпът на речта е фактор, който очевидно привлича вниманието на лингвистите, що се отнася до елизията. Безспорно, оказва се, той е важен фактор, обуславящ елиптически прояви, но резултатите от изследванията поставят един неизбежен въпрос. А той е: скоростта на речта ли е наистина единственият фактор, определящ проявите на елизия, или поне той ли е най-важният? Защото, както става ясно, се намесват и други фактори като честота на употреба на думите, а също така не липсват наблюдения, които да твърдят, че думи с елизия се реализират и при по-бавна реч. Също така трябва да се отбележи, че що се отнася до проучванията на българската реч, дори може да се твърди, че на практика липсва по-мощно емпирично изследване, което да установи доколко елизията действително зависи от темпа на речта.

ГЛАВА ВТОРА. Емпирично изследване

Пилотно изследване

Преди да бъде разгледан същинският обект на настоящия труд, а именно фонетичното явление елизия, бе проведен пилотен експеримент с фреквентно изследване на няколко звукови промени върху съвременната българска медийна реч (Божанина 2018), който доказва, че елизията е с най-висока фреквентност. Резултатите мотивираха провеждането на задълбочено проучване на елизията в рамките на този дисертационен труд.

Емпиричен материал

На случаен принцип бяха избрани 100 записа – устна медийна реч, с продължителност от по 2 минути – общо 200 минути. Продължителността на всеки един от записите е 2 минути – достатъчно време от речевия поток, за да се проявят очаквани промени на фонетично равнище. Другата причина, поради която беше избрана тази продължителност, е свързана с една от поставените цели в това изследване, а именно установяване на средния темп на речта.

Записите са на медийна продукция от различни жанрове – новини, интервюта, репортажи, лайфстайл предавания, токшоу предавания. Източниците са 4 телевизионни канала и 6 радиостанции. Включени са както национални, така и някои регионални телевизии и радиостанции, които имат широка аудитория - БНТ 1, БТВ, Нова ТВ, ТВ Черно море, БНР Христо Ботев, БНР Пловдив, БНР Варна, БНР Бургас, Дарик радио, Радио Витоша. Изборът на точно тези медии като цяло не е целенасочен, а по-скоро случаен, като изключим включването на трите национални телевизии с най-висок рейтинг, а така също и включването на регионални медии със своето значимо място и голямо влияние върху аудиторията си.

Наблюдавана е както речта на водещи на телевизионните и радиопредавания (тук условно ще ги наречем *медийни* лица), а така също и на известни личности, включени в тях, както и на случайно интервюирани лица, участници в продукциите, но външни за медиите лица, които тук условно ще наречем *немедийни* лица. Първоначалните наблюдения сочат, че тяхната реч често се доближава до ежедневната реч на българина в неофициалното общуване.

Записите са на медийни продукции, реализирани в периода 03.01.2018 г. – 26.01.2020 г. Някои от тях са записвани при директното им излъчване на отделен носител, а други са прослушвани от наличните на интернет сайтовете на съответните медии записи. И в двата случая медийните записи са внимателно прослушани, за да могат да бъдат транскрибирани за целите на изследването, а именно - потвърждаване проявите на елизия. В

отделни случаи на реализирани ненормативни прояви на елизия или особени случаи с елизия се наложи допълнително прослушване от специалист фонетик, който да потвърди изговора на съответната езикова единица с конкретните прояви на елизия. Така 100-те записа устна реч бяха внимателно транскрибирани с вариант на транскрипция, описан в Методологията на настоящото изследване (Вж. Методология, с. 7).

Количественото изследване установи, че целият емпиричен материал съдържа общо 33 458 думи. След транскрипцията и допълнителните прослушвания, в случаите, в които това беше необходимо, бяха идентифицирани думите с елизия - 1397.

Изследване на елизията в речта на *медийни* и *немедийни* лица

Предполага се, че лицата, които работят в медиите, би трябвало да спазват правоговорната норма и да не допускат елизии (поне не ненормативни такива)¹, за разлика от лицата, които са обикновени граждани, или лица, свързани с шоу бизнеса (Падарева 2009; Алексова 2001; Тишева 2013; Саладинова, Костадинова 2014). Тук трябва да се уточни, че за целите на настоящото изследване е направено едно условно деление на реч, произведена от медийни (журналисти, водещи), и реч, произведена от немедийни (външни за медиите) лица.

Методология и емпиричен материал

С цел да проверим дали *медийните* или *немедийните* лица реализират повече елизии, бяха избрани на случаен принцип 40 записа от по две минути, в които говорят медийни лица и 40 записа с реч на немедийни лица. Записите вече бяха предварително транскрибирани, както бе описано в Методологията, за целите на дисертационния труд. Речта от всички записи бе внимателно анализирана с цел да се ексцерпират думите с елизия.

---

¹ Приемаме, че представените в източниците по фонетика като допустими за книжовно-разговорната реч изпадания като това на съгласната *т* от консонантно съчетание *стн* например (вестник *вм.* вестник), спадат към *т.* нар. *нормативни* елипси.

Извършен бе количествен анализ с процентно съотношение на базата на общия брой думи във всяка група транскрибирани текстове и броя думи с елизия, ексцерпирани от съответната група. Думите с елизия бяха разпределени в две групи – медийни и немедийни лица. Проведен бе последващ сравнителен анализ между двете групи текстове по отношение на думите с елизия, открити в тях.

По отношение на фактора *комуникатор в медиите* (медийни/немедийни лица) изследването установи, че в произведената от немедийните лица реч общият брой елизии е двойно повече от този в речта на медийните лица.

Проява на елизия при медийни и при немедийни лица.

Изследване на елизията в различни медийни жанрове

Някои автори отбелязват, че изпаданията се срещат и в речта на медийните лица (Холиолчев 1974; Тилков 1974; Бояджиев 1976; 1977; Кочев, Байчев, Кунев 1986; Падарева 2009; Саладинова, Костадинова 2014). В предходния експеримент бе установено безспорно, че думи с елизия се забелязват, и то немалко, и в речта на медийните лица. Дали обаче тези прояви са ексцерпирани от речта на новинари, репортери, или от речта на

водещи на предавания, в които наблюденията показват, че се допускат разговорни маркери, горният експеримент не установява, защото неговата цел беше друга. За да бъде проверено дали има количествена разлика в броя думи с елизия в предварително подготвена медийна реч и в реч, която не е подготвена предварително, бе проведен следващият експеримент.

Методология и емпиричен материал

От всички 100 записа – устна медийна реч, бяха избрани на случаен принцип общо 48 записа – достатъчни за извършване на този експеримент. Емпиричният материал беше разделен най-общо според медийния жанр и характера на записаните програми на две основни групи – 1. Новини, репортажи (където се очаква речта да е предимно предварително подготвена) – общо 24 записа и 2. Интервюта, анкети, лайфстайл предавания, токшоу програми, отново 24 записа. В настоящото изследване интервюта са включени към втората група, въпреки че те се причисляват към т. нар. *информационни* жанрове, защото записите на интервюта, които са част от емпиричното изследване на този дисертационен труд, не са предварително подготвени интервюта с официални лица, а са преди всичко интервюта – части от забавни предавания.

Целта на този експеримент е да бъдат съпоставени двете групи по броя думи с елизия в тях. Затова бяха внимателно ексцерпирани думите с елизия в двете групи записи, след което бе извършен количествен и сравнителен анализ.

По отношение на зависимостта на елизиите от медийните жанрове, въз основа на най-обща подялба на две основни групи жанрове - с предимно предварително подготвена реч (новини, репортажи), и жанрове, в които речта е предимно неподготвена предварително (интервюта, лайфстайл предавания, анкети, токшоу програми), резултатите от проведеното наблюдение показват ясно, че когато речта е подготвена предварително и комуникацията е формална, думите с елизия са значително по-малко.

Елизия в различни медийни жанрове

Изследване на елизията по отношение на позицията в думата

Много от наблюденията на авторите върху елизията насочват вниманието ни към различните позиции в думата, в които се наблюдава тя (Радева 1991; Фонетика БАН 1998; Шишков 2001; Холиолчев 1974; Саладинова, Костадинова 2014). Обикновено се изтъква, че краят на думата е най-често застрашен от *изхбяване* и че редуциите, изчезването на езикови словни елементи става най-вече в това място на структурата, което някои наричат и „зависима“ позиция (Леков 1963: 3, по Виденов 1990: 410). Дали това е наистина така обаче, предвид наблюдаваните до този момент думи с елизия след проведените дотук експерименти? С цел да се провери в коя позиция от думата се среща най-често съкращаването на звукови сегменти, бе извършено това допълнително изследване.

Методология и емпиричен материал

Избрани бяха на случаен принцип 80 записа (общо 26 768 думи) – достатъчни за постигането на целите, поставени в този експеримент, от които бяха внимателно ексцерпирани думите с

елизия. Количественият анализ установи 1051 думи с проява на елизия. Всички тези думи бяха разпределени в четири групи – *елизия в началословие (абсолютно начало)*, *елизия във вътресловна позиция (интерпозитивна елизия)*, *елизия в краесловие* и *елизия в няколко словни позиции*. Последната група е предвидена за думи, в които елизия се реализира не само в една от посочените три групи, а поне в две от тях, комбинирайки началословие и средисловие или началословие и краесловие, или средисловие и краесловие. След класифицирането на думите с елизия бе извършен количествен анализ, за да се установи коя от групите е най-многобройна и какво е количественото разпределение в процентно съотношение на установените 1051 думи с елипса по отношение на проявите на елизия в определена словна позиция.

По отношение на фактора „Позиция на изпадналия звук от сегмент в думата“ изследването установи, че най-често елизия се реализира *в средисловие* (интерпозитивна елизия), следвана от реализираните елизии в началословие, по-малко в краесловие и очаквано най-малък е броят на думите с елизия в различни словни позиции. Така, настоящият експеримент установи, че *противно на изводите от по-ранни изследвания, краесловието не е словната позиция с най-честа реализация на елизии*.

Елизия по отношение на позицията в думата

Изследване на елизията по отношение на позицията на съкратената сричка в думата

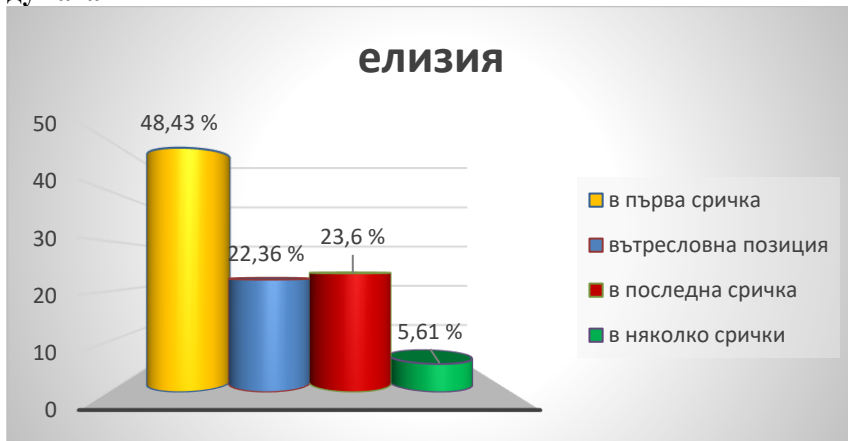
За да бъде по-изчерпателно наблюдението, както и за да могат да се направят по-задълбочени анализи относно позицията, в която се реализират елизиите най-често, бяха изследвани проявите на елизия и с оглед на позицията на сричката с налично сегментно изпадане в думата. Така, в резултат на двата експеримента – предишния и настоящия, ще бъде възможно да се направи извод дали и как проявите на елизия се управляват от словната позиция и/или от позицията на сричката в думата.

Методология и емпиричен материал

Този експеримент бе проведен на базата на същия емпиричен материал от предходния експеримент. Думите с реализирани елизии бяха внимателно изследвани, за да се определи в коя сричка е реализирано изпадането на звуков сегмент. Бе установено, че са налични думи с елизия не само в една сричка, както се очакваше, като се има предвид, че в предходния експеримент бяха представени думи с елизия в няколко словни позиции. Така думите с елизия бяха класифицирани в четири групи в зависимост от позицията на сричката, в която е изпаднал/са изпаднали звуков/и сегмент/и – *първа сричка (сричка в началословие), сричка с вътресловна позиция (интерпозитивна сричка), сричка в края на думата (последна сричка), в повече от една срички в думата.*

По отношение на фактора „Позиция на сричката с реализирана елизия в думата“ изследването установи, че най-много думи с елизия са открити с изпадане на сегментите *от първата сричка.*

Елизията по отношение на позицията на съкратената сричка в думата

Изследване на елизията по отношение на сричковата структура и вида на сричката

Изводите от предходната част навеждат на мисълта, че е необходимо по-задълбочено изследване на елизията по отношение структурата на сричката. Ето защо изследването на елизията се разширява, като се представят и резултати от експеримент, насочен към честотата на проява на елизия с оглед структурата на сричката, а така също се разглежда изпадането и по отношение на гласните и съгласните. Намесването на сричковата структура е необходимо, защото така е възможно да се хвърли повече светлина върху причините за проява на тази фонетична промяна.

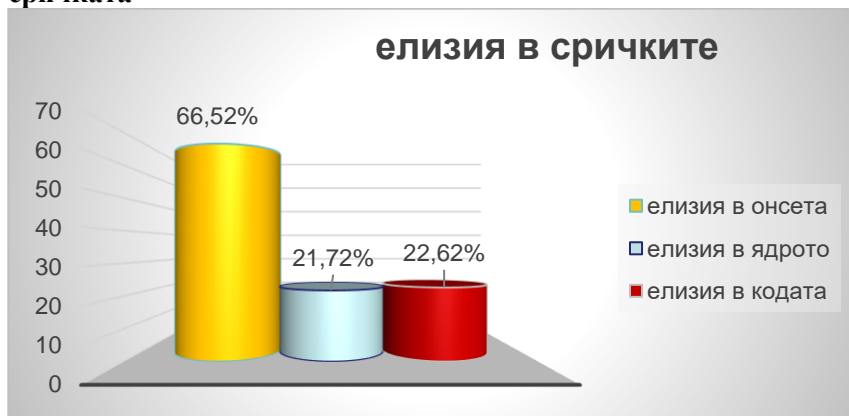
Емпиричен материал и методология

За целите на този експеримент бяха използвани 100 записа на устна медийна реч, която вече бе транскрибирана в началото на изследването. Последва внимателно разделяне на думите с елизия на срички, като това бе съобразено със сричковата структура на българската дума и правилата за сричкоделене, залегнали в

Академичната граматика (Грамматика на СБКЕ, Том 1., Фонетика 1998). От всички думи от 100-те записа с устна реч (33 458 общо) бяха идентифицирани думите с елизия (1397 общо), като бяха ексцерпирани онези словоформи на една и съща дума, в които мястото на ударението (според изговора в записа) не се променя, броят срички също се запазва и елизията е проявена в една и съща словна позиция – например *кво, ква, кви; някво, няква, някви*. Тези словоформи приемаме условно за една „дума с реализирана елизия“. И така, на базата на тази методология изследването се базира на 205 думи с елизия.

По отношение реализациите на елизия от гледна точка на структурата на сричката резултатите показаха най-много изпадания *в онсета*.

Елизията по отношение на сричковата структура вида на сричката

Очевидно, че елизията по отношение на сричковата структура е свързана с вида на сричката. За да се определи в какъв тип срички се среща елизията и имат ли отношение структурата на сричката и броят елементи в нея към реализирането на елизия, бе извършено допълнително наблюдение, което засяга вида на сричката по отношение на нейната структура и честотата на реализираните елизии. Що се отнася до честотата на елизията от гледна точка на типа срички, бе установено, че такива се наблюдават най-много в *срички, състоящи се от онсет и ядро*.

Елизия в различни типове срички

Изследване на елизията по отношение на ударението

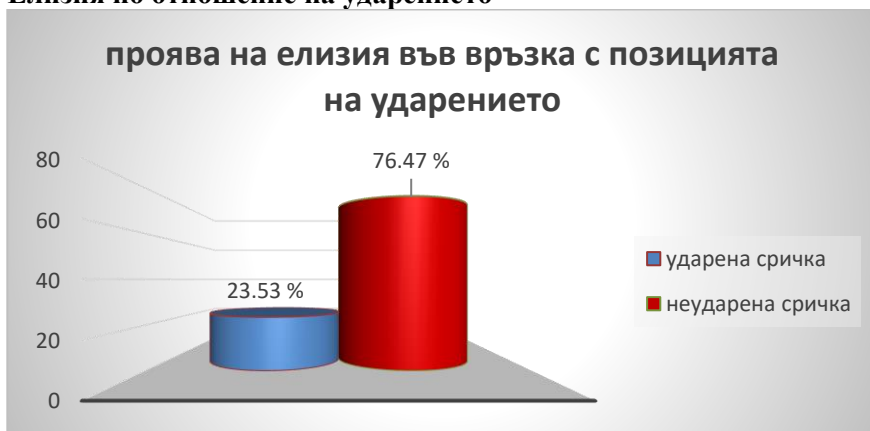
Някои от авторите твърдят, че рядко се подлагат на синкопиране ударената част от фонетичната дума, както и сегменти, които имат повишена граматическа и комуникативна натовареност (Скаличка 1955: 269, по Виденов 1990: 410). С намерението да бъдат задълбочени наблюденията, като се провери корелацията между елизията и ударението, изследването беше продължено с настоящия експеримент. Връзката между ударението и елизията е важен момент от изследването на елизията, като имаме предвид, че чрез ударението думата се индивидуализира като самостоятелна смислова единица в речта, а така също то променя количествените и качествените характеристики на гласните и на съгласните (Грамматика на СБКЕ, Том 1., Фонетика 1998: 169-175). Ударението е един от факторите, който обуславя начина, по който ще бъдат изговорени звуковите сегменти в потока на речта.

Емпиричен материал и методология

Като емпиричен материал на това изследване бе използван емпиричният материал от предходния експеримент. Както вече споменахме в методологията, описана по-горе, *думите с реализирана елизия*, които изследваме, са 205. За всяка една от думите отбелязахме нейното ударение. За да бъде проследено дали елизията има връзка с позицията на ударението, бе извършен количествен анализ, като бяха изчислени броят на ударените срички, в които се реализира изпадане на звукови сегменти, както и броят на неударените срички, в които се наблюдава елизия. Т.е. думите бяха разпределени в две групи – думи, при които се реализира елизия в ударената сричка, и думи, в които се реализира елизия в неударена сричка. Установено бе, че има думи, в които е налично изпадане и в ударената, и в неударената сричка (*неесе, сеесе, зиам, сякъв*, и др.). Такива примери присъстват и в двете групи, защото тук изследването се съсредоточава не върху думата, а върху сричката, като най-малка прозодична единица и носител на ударението. Емпиричното изследване установи и по този начин потвърди предходни наблюдения, че изпадането на сегментните единици се проявява три пъти повече в *неударена сричка*.

Елизия по отношение на ударението

Изследване на елизията по отношение на изпадналите звукове

Според някои автори изпадането на една или повече съгласни от консонантни или вокално-консонантни съчетания правят думата по-лесна за произнасяне, без да се наруши разбирането ѝ (Тилков 1981; Кръстев 1983). Предходните изследвания и направените изводи на базата на получените резултати навеждат на мисълта, че за да бъде наблюдаването по-пълно, ще е добре да се проведе още един експеримент, който да определи типа на изпадналите в потока на речта звукови сегменти и да установи дали има корелация с проявите на елизия. И тъй като най-обща представа за това вече имаме на базата на установеното в по-горното наблюдение, че изпадания се реализират повече в онсета и кодата, отколкото в ядрото, целта на този експеримент включва и проверка на вокално-консонантните/консонантните съчетания, в които по-често се реализира елизията и дали изпадането се среща при струпването на съгласни, каквито наблюдения бяха изложени в някои по-ранни изследвания, представени в теоретичната част на труда, или се ръководи от други принципи.

Емпиричен материал и методология

Емпиричният материал, върху който бе извършено това изследване, е същият от предишните няколко наблюдения, т.е. 205 думи, в които е реализирана елизия, от които 221 срички. Проведено бе наблюдение, с което да се установи категорията на съкратените звукови сегменти, основавайки се тук на базовото категоризиране на гласни и съгласни. Извършен бе количествен анализ, при който бе изчислен броят на съгласните и броят на гласните, които изпадат. Първата **цел** на този експеримент е да установи кои звукови сегменти по-често се съкращават в потока на речта. Резултатите показаха, че има пряка връзка между категорията на изпадналия звук – гласен или съгласен – и елизията. Изследването установи, че елизията засяга повече *съгласните*, отколкото гласните в думите. Най-много елизии на съгласна се реализират в *средисловие*, а по-голямата част от изпаданията са *от вокално обкръжение*, т.е. изследването установи, противно на предходни твърдения, че *елизията на съгласна не е непременно свързана с позиция в консонантен клъстер*. Що се отнася до гласните, количественият анализ показва, че почти половината от случаите на *изпадане на гласна се реализират в краесловие*.

Елизията по отношение на изпадналите звукове

Изследване на елизията при различен речеви темп

За българския език липсват релевантни емпирични изследвания на темпа на речта при говорене. Освен това въпреки наличните наблюдения и твърдения за връзката между звуковите промени и скоростта на речта, в българската литература не е открито проучване, което да се базира на емпирично изследване за подобна връзка. Така че поради липса на такива изследвания, на които да се опре настоящият труд, се наложи, за да бъде изследвана корелацията между елизията и темпа, да се проведе най-напред изследване на речеви темп с цел да се установи средната скорост на речта при говорене.

Среден темп на речта

В литературата съществуват различни методи за изчисляване на средния темп на речта в зависимост от целите, които изследователите си поставят. Методите определят конкретни параметри, на базата на които се измерва скоростта на речепродуциране, а именно – мерна единица – речева единица (дума, сричка, звук) за определен времеви отрязък (секунда, минута). Важен фактор също е включването или изключването на паузите. Също така трябва да се отчете разликата между скорост на артикулация и скорост на речепродуциране. Например скоростта на артикулация се използва обикновено от изследователите на реч с нарушения, за да установи скоростта, с която се продуцират говорните звукове (Падарева-Илиева 2015). В такъв случай речевата единица, която се взема под внимание, е говорният звук, а времевата – секунда, по рядко – минута. По-често обаче, извън изследванията на реч с нарушения, единицата време за изчисляване на темпа на речта е минута, а речевата единица – дума, тъй като, както пише Попова, „процедурата е по-проста“ (Попова 1997). За целите на това изследване бе прието речевата единица да е сричка, тъй като намираме за по-обективно измерването на темпа чрез изчисляването на брой срички вместо на думи, въпреки че това ще усложни процедурата. Мерната времева единица е минута. По отношение на другия фактор – паузите, приложената в това изследване

методология приема, че паузите няма да бъдат изолирани, тъй като паузите ведно с броя речеви единици създават общо впечатление за скоростта на речепродуциране. Макар да са налични и изследвания, при които паузите се изолират особено при такива, отнасящи се до реч с нарушения, където се измерва скоростта на учленение на сегментните единици (по Падарева-Илиева 2015)

Методология и емпиричен материал

Така посочените по-горе мерни единици (речева единица – сричка, а времевият отрязък – минута) са част от методологията, с която бе извършено изследване на средния темп на българската медийна реч.

За да бъде извършено това изследване, произволно бяха включени 80 записа устна медийна реч (общо 26 768 думи) с единственото условие те да бъдат поделени по равно между *медийни* и *немедийни* лица (според възприетите в това изследване условни названия), т.е. 40 от записите представляват реч на *медийни* лица и 40 – на *немедийни*. Това представлява общо 160 минути медийна реч, тъй като, както бе описано по-рано, всеки от транскрибираните текстове, представлява запис на устна реч с дължина от 2 минути. Тези записи вече бяха внимателно транскрибирани и разделени на срички за целите на предходните изследвания в дисертационния труд. За целите на това изследване обаче беше необходимо да се извършат и други процедури. Всеки един от 80-те записа беше разделен на две части, всяка от които с дължина от една минута. Така се получиха 160 записа с общо времетраене 160 минути. Сричките във всяка една част бяха внимателно преброени. Така бе получен средният брой срички за една минута, като общият брой срички от 160-те едноминутни записа бе разделен на 160 – броя минути на всички записи. Анализът чрез описаната по-горе методология установи, че средният темп на медийната реч в това изследване, получен на базата на 80 записа устна медийна реч, всеки с дължина от по 2 минути, е 365,7 срички за минута.

Реализация на елизия при различен речеви темп

За да може да се установи обаче фреквентността на елизията при различен темп на речта, бе приложена следната методология.

Методология и емпиричен материал

За основа на това изследване бяха използвани 80 записа (устни изказвания, медийна реч), които послужиха за емпиричен материал при установаването на средния речеви темп. За да бъде сравнена фреквентността на елизията при различна скорост на речепродуциране, бяха избрани 40 записа с темп под средния – с около 50 срички/1 мин. по-малко, и 40 записа с по-бърз от средния темп на речта (отново с около 50 срички/минута, но повече). Трябва да уточним също, че 20 от записите с темп под средния са на *немедийни* лица, а 20 – на *медийни* лица. От записите с по-бърз от средния темп на речта 20 са също на *немедийни* лица и 20 на *медийни* лица. Изчислена бе средната скорост на речепродуциране при всяка една група от по 40 записа. Така, в групата с темп под средния бе установена средна скорост от 316,6 срички в минута. В групата записи с темп над средния установената средна скорост е 414,7 срички в минута. Това означава, че разликата между двете групи е около 100 срички/минута.

Всеки един от тези записи и от двете групи (с по-бърз и с по-бавен от установения среден речеви темп), предварително транскрибиран за целите на дисертацията, бе изследван с цел да се установи броят на думите, в които се проявява елизия. Идеята е по този начин да бъде изследвана фреквентността на елизията при различна скорост на речепродуциране.

Чрез избраната методология и съответния емпиричен материал изследването установи, че *алегро изговорът не е основен фактор за честотата на елизиите*, т.е. *няма пряка връзка между темпа на речта и елизията*.

Елизия по отношение на речевия темп

Анализ на резултатите:

✓ Дисертационният труд *потвърждава* някои предишни наблюдения. Например потвърждава наблюдението, че елизиите засягат повече съгласните, отколкото гласните.

✓ Но също така *опровергава* схващането, че елизиата на съгласни се реализира преди всичко в краесловие, установявайки че това се случва най-вече в средисловие. Опровергава и връзката между елизиата и струпването на съгласни, като установява, че изпадналите съгласни са предимно от интервокална позиция, т.е. доказва, че няма пряка корелация между елизиата на съгласни и наличието на консонантни кълстери.

✓ Изследването също така потвърждава пряката връзка между елизиата и ударението, като показва, че липсата на ударение привлича елизиата, което от фонетична гледна точка е напълно логично предвид отслабването на мускулното напрежение в неударените срички.

✓ Дисертационният труд *установява среден темп на речта в българските медии*, като *за първи път се провежда изследване от подобен характер*.

✓ Емпирично е доказано в рамките на това изследване, че по-високата скорост на речепродуциране не е задължително условие за реализиране на елизия, което *опровергава* досегашните наблюдения в българската литература.

✓ Дисертацията потвърждава предходни изследвания, че в думи с по-голяма фреквентност в речта по-често се реализира елизия.

✓ Трудът също така си поставя задача да анализира елизиата, като поставя въпроса дали тя може да бъде разглеждана единствено като проява на речево-езиковата икономия, или има и друг мотив за проявата ѝ в речта. Да, най-вероятната причина за елизиата е речевата икономия, или икономията на артикулационни усилия. Това изглежда логично и вероятно думите с най-голяма фреквентност са *подложени* на елизия именно поради тази причина. Но в емпиричния материал на този дисертационен труд са налични и примери, които ясно показват, че понастоящем стремежът към речева икономия едва ли е основният ръководен принцип, поне що се отнася до елизиата. Тъй като в примери като *човечството* и

нешт, ако приемем, че стремежът към икономия е довел до елизията, то в резултат на този стремеж реално се стига до изразходване на по-голяма енергия във формата с реализирана елизия.

✓ Една от целите на дисертацията е да се отговори на въпроса дали има такъв фактор сред изследваните, който категорично да е условие за реализиране на елизия. На базата на направените изводи не може да се твърди, че само един от посочените фактори би могъл да бъде определен като основен фактор и „провокиращ“ елизията. Може да се каже обаче, че *елизията се реализира преди всичко в неударени срички, в срички, състоящи се от онсет и ядро, засяга преди всичко консонанти във вокално обкръжение, но също и гласни, но най-вече в краесловие и не е пряко зависима от скоростта на речепродуциране*. Освен това обаче е важно да се посочи, че въпреки установената от фреквентното изследване връзка между един параметър и елизията, което е основание да се направят вече посочените изводи, все пак елизии се реализират и в други от изследваните в рамките на съответното емпирично наблюдение параметри. Например трудът установява на базата на количествения анализ, че елизия се реализира най-много в срички със структура от онсет и ядро, но също така, макар и доста по-малко, елизии се реализират и в срички със структура от онсет, ядро и кода. Трудът установява, че елизии се реализират повече от немедийни лица, както и в жанрове, различни от новините и репортажите, но също така потвърждава наличие на елизии и в речта на новинари, както и в речта на медийни лица изобщо.

✓ Макар да не бе излъчен фактор, който категорично да бъде определен като „предизвикващ“ елизия, въз основа на този труд се налага да бъдат преосмислени досегашните твърдения, че бързата реч води до реализиране на повече елизии, както и че струпането на консонанти „привлича изпаданията“.

✓ Също така би могло да се посочи, че елизията е комплексно явление на речта, което е зависимо от множество фактори и е напълно възможно в потока на речта в определен момент и в конкретна комуникативна ситуация един или няколко фактора да оказват най-голямо значение, а в друга комуникативна ситуация и с друг говорещ да са други факторите, които я

„управляват“. При всички положения обаче не бива да се изключва индивидуалността на говорещия, както и продуцирането на готовите речеви единици с реализирана елизия със стилистичен ефект – стремеж към експресивност.

Приноси на дисертационния труд:

1. Въз основа на проведеното емпирично изследване дисертационният труд потвърждава някои предишни наблюдения. Например потвърждава наблюдението, че елизиите засягат повече съгласните, отколкото гласните, а така също се реализират с по-висока честота в неударени срички, отколкото в ударени, както и в думи с по-голяма фреквентност в речта.
2. Дисертационният труд опровергава схващането, че елизиата на съгласни се реализира преди всичко в краесловие. Емпиричното изследване установи, че елизиите на съгласни се реализират с най-голяма честота в средисловие.
3. Дисертационният труд опровергава връзката между елизиата и струпването на съгласни, като установява, че изпадналите съгласни са предимно от интервокална позиция.
4. Изследването доказва, че с най-голяма фреквентност е интерпозитивната елизия. Така, противно на изводите от по-ранни проучвания в българската литература, настоящото наблюдение показва, че краесловието не е словната позиция с най-честа реализация на елизии.
5. Изследването установи, че елизиата се реализира най-често в срички, състоящи се от онсет и ядро.
6. Въз основа на голям емпиричен материал и подбрана методология дисертационният труд установява среден темп на речта в българските медии, като за първи път се провежда изследване от подобен характер.
7. Емпирично е доказано в рамките на това изследване, че по-високата скорост на речепродуциране **не провокира** повече прояви на елизия, което опровергава досегашните наблюдения в българската литература, че алегро изговорът е основна причина за елизиата.

6. По отношение на зависимостта на елизиите от медийните жанрове резултатите от проведеното наблюдение показват ясно, че когато речта е подготвена предварително и комуникацията е формална, думите с елизия са значително по-малко.

7. Изследването установи, че няма един основен фактор, който да „управлява“ елизията и по този начин показва, че елизията е комплексно явление на речта, което е зависимо от множество фактори. При всички положения обаче не бива да се изключва индивидуалността на говорещия, както и продуцирането на *готови речеви единици с реализирана предварително (а не в потока на речта) елизия* със стилистичен ефект – стремеж към експресивност.

Използвана в автореферата литература:

Алексова 2001: Алексова, Кр. Депалатализационните процеси в Софийската реч като маркер на разговорността. Проблеми на българската разговорна реч. Фабер, В. Търново 2001, кн. 5, с. 276.

Божанина 2018: Често срещани фонетични промени в българската медийна реч (пилотно изследване). –В: Научни трудове на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Т. 56, кн. 1, сб. В, 2018 – Филология. ISSN 0861-0029, с. 434-447.

Бонджолова 1989: Бонджолова, В. Словосъчетания с двойна предложна връзка в съвременния българския език. Език и литература, 1989, кн. 2, с. 59-63.

Бояджиев 1976: Бояджиев, Ж. За една сериозна изговорна неправилност. Български език. Институт за български език, София 1976, кн. 6, с. 493-494.

Виденов 1990: Виденов, М. Съвременната българска градска езикова ситуация. Унив. изд. им. „Климент Охридско“, София 1990, с. 527.

Вътов 1995: Вътов, В. Фонетика и лексикология на българския език. Велико Търново, Абагар, 1995, с. 475.

Георгиева 2011: Георгиева, В. Наблюдения върху функционирането на трипредложни съчетания в съвременния български език. — В: Думи срещу догми. Сборник с доклади от Дванадесетата национална конференция за студенти, докторанти и средношколци, Пловдив, 2010 година. Издателство „Контекст“, Пловдив 2011, с. 38-48.

Грамматика на СБКЕ, Том 1. Фонетика. София: БАН, 1993 296 с.

Грамматика на СБКЕ, Том 1. Фонетика. София: Абагар, 1998, 300 с..

Димитрова, Русева 2015: Димитрова, В. Русева, М. Прагматични маркери в устната реч. Българска реч, 2015, год. 21, кн. 2, с. 145-151.

Зидарова 2008: Зидарова, В. Прояви на лексикална икономия в съвременния български език. Научни трудове на ПУ, том 46, 2008.

<http://www.belb.net/personal/zidarova/Lex_economy.htm>
28.03.2010

Кирилова 2001: Кирилова, М. Още веднъж за писмената форма на българската книжно-разговорна реч. Страница, Община Пловдив, Пловдив 2001, кн. 4, с. 68-77.

Кирова 2006: Кирова, Л. Интернационализация на разговорната реч чрез съвременните професионални и социални сленгове (върху материал от компютърния сленг). – В: Електронно списание 13.03.2006, № 3 (76). Януари, 2012
<http://liternet.bg/publish3/lkirova/za_pragmatichnite.htm>

Колковска, Благоева 2012: Колковска, С. Благоева, Д. Към въпроса за езиковата икономия в новата българска лексика. Списание на Българската академия на науките. БАН, София 2012, кн. 6, с. 16-21.

Кочев, Байчев, Кунев 1986: Кочев, И. Байчев, Б. Кунев, И. Пълният и непълният стил на книжно българско произношение (социолингвистично проучване). Български език. Институт за български език, София 1986, кн. 1, с. 16-22.

Кръстев 1981: Krъстев, Б. Икономията в българския език. С. 1981.

Кръстев 1983: Krъстев, Б. Опит за класификация на правоговорните грешки в речта на учениците. Български език и литература. МОН, София 1983, кн. 6, с. 19-26.

Маринов 2008: Маринов, Вл. Билингвална интерференция в крайна български Северозапад. Велико Търново, 2008, с. 215.

Маринова 1989: Маринова, Й. Към въпроса за словообразуването на съществителните имена в българската книжно-разговорна реч. Език и култура, 1989, № 1, с. 68-76.

Маринова 1991: Маринова, Й. Непълнозначната лексика в българската книжно-разговорна реч. Проблеми на българската разговорна реч. В. Търново 1991, с. 87-98.

Миланов 2004: Миланов, В. Езикова култура, езикова норма и разговорна реч. Трудове на великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. Филологически факултет. В. Търново 2004, том 34, кн. 2, с. 167-179.

Миланов, Михайлова-Сталянова 2014: Миланов, Вл. Михайлова-Сталянова, Н. Езикови портрети на български политици и журналисти. Парадигма, София 2014.

Михайлов 2018: Фонетика на съвременния български книжовен език (с оглед и на диалектното състояние). Пловдивски

университет „Паисий Хилендарски”, Филиал – Смолян, Смолян, с. 160.

Падарева 2009: Падарева Г. За (не) спазването на правоговорната норма в медиите. Годишник на Филологическия факултет, Том 7, ЮЗУ „Н. Рилски“, Благоевград 2009, с. 274-280.

Падарева-Илиева 2013: Падарева-Илиева, Г. Интонацията и принципът за езикова икономия. УИ „Неофит Рилски“, Благоевград 2013, с. 216.

Падарева-Илиева 2015: Падарева-Илиева, Г. Акустичната фонетика при изследване на комуникативни нарушения. България: УИ "Неофит Рилски", 2015.

Попова 1997: Попова, Сн. Радиокомуникация. София 1997, с. 118.

Радева 1991: Радева, П. Елизия на консонанти от интерпозитивни консонантни групи в българската книжовно-разговорна реч. Проблеми на българската разговорна реч. УИ Св. св. Кирил и Методий, В. Търново 1991, кн. 6, с. 104-113.

Саладинова, Костадинова 2014: Саладинова, С. Костадинова, Т. Особенности на устната комуникация в сферата на медийното общуване. Българска реч. УИ „Св.Климент Охридски“, София 2014, год. 20, кн. 2, с. 95-99.

Стойков 1961: Стойков, Ст. Увод в българската фонетика. Наука и изкуство, София, 1961, с. 202.

Тилков, Бояджиев 1977: Тилков, Д. Бояджиев, Т. Българска фонетика. Наука и изкуство, София 1977, с. 248.

Тилков 1981: Тилков, Д. Морфологични причини за ограничаване на фонетичното действие в българския език. Български език. МОН, София 1981, кн. 5, с. 413-419.

Тилков, Бояджиев 1999: Тилков, Д. Бояджиев, Т. Фонетика на българския книжовен език, Велико Търново 1999, с. 296.

Тишева 2013: Тишева, Й. За разговорните маркери и устната комуникация. Проблеми на устната комуникация. УИ Св. св. Кирил и Методий, В. Търново, 2013, кн. 9, с. 291.

Тодорова 2015: Тодорова, Б. Лингвистични аспекти на компютърно опосредстваната комуникация. УИ „Неофит Рилски“, Благоевград 2015г., с. 189.

Холиолчев 1974: Холиолчев, Хр. За речта на говорителите, редакторите, репортьорите и кореспондентите на радио София. Проблеми на българската книжовна реч. Наука и изкуство, София 1974, с. 30-37.

Шишков 2001: Шишков, П. Условия за елизия на звукове в разговорната реч. Проблеми на българската разговорна реч. УИ „Св. св. Кирил и Методий“, Велико Търново 2001, кн. 1, с. 289-292.

Farnetani and Recasens 1999: Farnetani E. and Recasens D. Coarticulation models in recent speech production theories. In Coarticulation: Theory, Data and Techniques edited by William J. Hardcastle, Nigel Hewlett. Cambridge university press, NY, 1999.

Garrapa 2006: Garrapa, L. Vowel elision in spoken Italian. Romance Languages and Linguistic Theory 2006. John Benjamins publishing company 2006, pp.73-87.

Garrapa 2007: Garrapa, L. Vowel Elision in two Varieties of Spoken Italian is constrained by Morphology. Konstanzer Online-Publikations-System (KOPS), Konstanz April 2007, pp. 47.

García-Ponce 2018: García-Ponce, E. E. A sociolinguistic analysis of the elision of /d/ in Toluca Spanish. Cuadernos de Lingüística de El Colegio de México 5(2), jul–dic 2018, pp. 45-78.

Jaskula 2014: Jaskula, K. Crossing Phonetics-Phonology Lines. Intervocalic Elision of Labials in Polish. Cambridge scholars 2014. pp. 63-74.

Kim 2016: Kim, Y. Vowel elision and the morphophonology of dominance in Aymara. ONOMÁZEIN 33, 2016, pp. 367-384.

Kohler 1989: Kohler, K. J. Speech Production and Speech Modelling. Segmental Reduction in Connected Speech in German: Phonological Facts and Phonetic Explanations. Kluwer Academic Publishers 1989, pp. 69-92.

Medubi, Olaniyi 2019: MEDUBI, O. Chr. OLANIYI, O. K. Investigating Phonemic Elision in English.

<<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.893.9861&rep=rep1&type=pdf>> 03.06.2019.

<https://www.researchgate.net/publication/327259772_The_role_of_fast_speech_in_sound_change> 18.05.2019.

Reyes-Rodríguez 2006: Reyes-Rodríguez, A. Liquids: From maintenance to elision in cluster syllables and word final position. <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.518.9306&rep=rep1&type=pdf>> 27.05.2019.

Seidl 2000: Seidl A. Yoruba Vowel Elision and Compounding. University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics. 2000, [Volume 6, Issue 3](#), pp. 279-297.

Torreira, Ernestus 2011: Torreira, F. Ernestus, M. 2011: Vowel elision in casual French: The case of vowel /e/ in the word c'était. *Journal of Phonetics*, Volume 39, Issue 1, January 2011, pp. 50-58.

Публикации по темата на дисертационния труд:

1. Божанина, С. 2018. Често срещани фонетични промени в българската медийна реч (пилотно изследване). –В: Научни трудове на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Т. 56, кн. 1, сб. В, 2018 – Филология. ISSN 0861-0029, с. 434-447.
2. Божанина, С. 2019. Изследване фреквентността на някои звукови промени при различен речеви темп (въз основа на медийна реч). – В: Сборник с доклади от Националните филологически четения за студенти и докторанти. Югозападен университет, 2019. с. 299-310.
3. Божанина, С. 2020. Реализация на елизия в медийната реч по отношение на сричковата структура. –В: Българска реч. 2020, год. XXVII, кн. 2-3. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София с. 163-170.

